

lesarabrøv

Hvør vil forsvara tey útkoyrdu orðini?

Eg havi við allarstørsta áhuga lisið tað orðaskiftið um málið, sum verið hevur í bløðunum. Mær tykir, at allir lutakarar hava rætt hvør í sínum lagi. Málið má rokjast, tað er vist, men ikki upp á ein so grovan og skrumblutan máta, at vit missa meira fyr minni.

Eg havi leingi hugsað um (ella tonkt upp á), um tað er beint, at vit hava útiðst teimum flestu av teimum nógvu orðunum, sum hava be-ella for-til forstavlisi.

Forstavlisið for- er annars til í nógvu feroyskum orðum, sum ikki eru útiðst: formaður, forkomma, forkunnugur, forsvorja, forsyrgja, forvinna osfr. Óðrvisi er við be-órðunum. Har eru óll útiðst uttan eini tvey, og tað er kanska tí tey ikki hava be-omen bi-; bileggja, birætta.

Spurningur min er: Hava vit ráð til at vraka so nóg og hent orð? Kunnu vit vera hesi orð fyrriuttan/foruttan: be- draga, be-ðriva, be-ðoma, be-ðova, be-ðara, be-falla,

be-flúgva, be-fólka, be-frukta, be-grava, be-gripa, be-grunda, be-haga, be-handla, be-høva, be-keð, be-keðin osfr.?

Tey gomlu siga: «Befalla teg í Harrans hendur!» er tað nakað galtið?

Ellar: forankra, forbanna, forbarma, forbetrá, forbinda, forbitra, forblinda, forbløða, for-dampa, for-draga, for-driva, for-drumma, forelska seg, fortalla, forfalska, forhasta, forhúða, forkálka, forklara, forkroma, forliptur, forlorin, forlysta, formana osfr.?

Komið í mín breiða favn, segði forforarin

Eru hesi orðini so ljót, at vit skulu blaka tey burtur? Kundi tað ikki hugsast, at vit høvdu hesi orðini við í okkara orðabók um saman við øðrum moguleikum? So høvdu skulana-mingar og onnur fólk sjálvi kunnað valt. Og so tað afturat: Fara ikki alt ov nógvar nýansur fyr

skeytið, um vit skulu vera hesi orðini fyrriuttan? Vit kunnu taka eitt dæmlikt dømi. Vit skulu umseta útlendskum: in love/verleibt/forelsket. Tað er munur á at vera ástikin, forelskaður, forliptur, goður við, hava hug á, hava gott eyga á ella bara dáma (eg tróysti mær sjálvsagt ikki at nevna tað ræðuliga nýföroysku vulgarmuna «skotin i»).

Ein ráðsending í sjónvarpinum herfyri hevði fingið heitið «Dararin». Eg kenni ikki upprunasoguna, men tað er lætt at siggja, at verkið hevur titið The Tempter, der Verführer ella Forfører. Hetta er so blivið til «Dararin» á feroyskum. Eingin, sum eg havi spurt, hevur høyrð hetta orðið fyrr. Harafturimóti hava vit orðini «at forora» og «ein forforari». Allir feroyingar brúka orðið «forforari» — bæði um tann vittfeyndi konunin og — á heilt øðrum øki — um t.d. politikarar: Adolf Hitler var ein folkaforforari. Hyggja vit nærri at orðinum, so bagir tí einki: «for» er feroyskt, og «fora» er eisini feroyskt. So hvi í Guds garði ...?

Keyp eitt nýtt kølskáp; tað er biligari

Eitt prógv um, hvussu nógv brúkt vit hava fyrri nógvu útiðst orðum, er at fólk — fyrri at fáa tað fram, sum tey vilja — taka og avhøvda orðið (kubba forstavlisið av). Tað má jú ikki líkjast donskum. Hetta verður gjørt við t.d. friður (befriet) og svarður (besvar). Sambært grammatiskum reglum bæði í feroyskum og í málnum rúndan um okkum *seva* vit einum persóni (hvørjumfall), men vit *besvara* eitt bræv (hvønnfall). Á feroyskum er tað nú — undir ávirkan av avhøvdingarskipanini — blivið vanligt at hoyra setningar sum: Løgmaður hevur ikki enn svarað spurninginum ...

Eisini onnur orð enn for- og be-órðini eru útkoyrd og standa so nipa uttanfyri. Ótaldar nýansur fara fyrri einki, og ofta siggja vit, at tað orðið, sum verður sett í staðin fyrri tað útkoyrda, als ikki kann brúkast, ella beinari sagt: tað klárar ikki allar tær funktionirnar, sum tað burturtrokada orðið hevði. Vit kunnu taka «brúka nýta» sum dømi. Feroyingar hava í hundraðtals

ár brúkt orðið «brúka», men summum dæmar ikki hetta orðið, tey vilja hava tað burtur og seta tað meira norðiska «nýta» í staðin. Also vit skulu ikki langur siga, at hann brúkar nógvar pengar, men: hann nýtir nógvan pening. Hetta ber til at siga, um so er, at tað ynskist. Men «nýta» kann ikki avloysa «brúka» alla staðni. Vit kunnu taka tátiðar lýsingarhatt. Har skal tað so eita «nýttur bilur» í staðin fyrri «brúktur bilur». Tað kann fatast, hóast tað ikki ljóðar væl. Men so taka vit eitt dømi í hvørkyni og siga í staðin fyrri «hann keypti eitt brúkt radio», at hann «keypti eitt nýtt radio» ...! Eg meini tað.

Eisini í idiomatiskum máliskum kemur spærið í. Eingin kann vænta í álvara, at vit skulu fara at siga, at hann týtti munn (kjáft), ella at hon sat og nýtti seg alt kvöldið.

Bilforarin, sum var kalíff

Eitt annað dømi um, at nýansan og tyðligheitin verða ofraðar til frama fyrri eina smarta orðing er: «koyra við kenning». Hetta verður brúkt samt og javnt í útvarpi og bløðum, sum um allir hesir lit-íð umhugsnu bilforararnir høvdu líka stóra promillu. «Kenning» er ikki tað sama sum «beruset» á donskum. Óll má hava nýansur og stigmunir á hesum økinum eisini. Á feroyskum t.d.: vóning, pisk, prik, kenning, hava smakkað sær á, kenna til, ikki vera einsamallur, hava fingið upp í munnin (nevði), vera fullur, trillur, kalíff, plakati, dyrandi fullur, etandi spren, avdettarforer osfr. Á donskum: have en fjer på, ikke være helt apelsinfri, have en kæp i øret, være bedugget, i løft et stemning, småfuld, halvfuld, hønfuld, plakatfuld, godt lakket til, pløret, stangdrucken, stiv af syre, lammet osfr. osfr. Tað er óhugsandi, at vit kunnu lesa í einum donskum blaði, at tann og tann er tikin fyrri at koyra «med en fjer på» ella «stangdrucken». Dansk polit og donsk blaðfólk brúka tað neutrala orðið «beruset», sum jú kann merkja óll stig frá 0,01 til 4,0 promillu. Vit kundu sagt tað sama á feroyskum: Politiið tók í gjár

kvöldið fimm, sum koyrdu berúsaðir. Um so er, at onkur hevur nakað imóti hesum be-órðinum, so ber til at variera við at siga t.d. «sum ikki vóru edrúir», «sum vóru ávirkaðir» ella «sum høvdu alkohol í bløðinum».

Bara ikki: við kenning. Tí kenning hevur eina positiva nýansu, sum ber á veitslulag, goðan hýr, vinafjöld, tritíð osfr.

Meðan vit eru við tað vatliga: Eitt annað dømi um litla virðing fyri málinum er brúkið av orðinum «snapsur». Eg havi um borð á einum flogfari ella onkraðrastaðni sæð, at orðið snapsur hevur verið brúkt í tyðninginum «ein flaska av akkavittí». Men hetta er danskt og ikki feroyskt. Á feroyskum er ein snapsur eitt glas av brennivini, og tað, sum í glasinum er, kann vera hvat sum helst: whiskey, pernod, rom, tequila — ella akkavittí.

Fimleikur fyrri láturmusklar

Klokkan tiggju ella ellivu fyrrapartin, t.e. tað ól normal fólk standa mitt í sinum arbeiði, sendir útvarpið «morgunfimeleik». Lærarin í skúlastovuni, flakakonan á flakavirkirum og sjúkrasystirin við operationsborðið fáa boð um at fara «í gleivstandandi støðu». Harafturat skulu tey «vriggja» og «danda», og so skulu tey eisini blaka seg fram eftir rommum og sparka seg sjálvan «í dintilin». Her er aftur eitt dømi um, at onkur sera óhavsar mál-muddur hevur verið uppi. Tann henti líkamsparturin, sum vit brúka til at sita á, hevur nevnliga eisini sínar nýansur. Tað ber til at siga reyv ella rumpa ella gumpur ella rassur. «Dintil» hevur í minum heysi eina nýansu, sum ber á tað komiska, tó heilt vissur eri eg ikki. Men tað neutrala orðið er sjálvsagt «afturpartin». Hvi verður tað ikki brúkt? Er tað tí, at tað líkast ov nógv bagdel/Hinterteil derriere? Annars er óll grund til at halda, at tær ákoyrandi

tjak og meiningar

Vit gera lesarar okkara varugar við, at treytin fyrri at fáa lesarabrøv upptikin undir hesum teignum er, at blaðstjórnin veit, hvør hevur skrivað brovini.

útvarpsrøddirnar eru einsamallur um fimleikin. Tað er eingin lurtari, sum vriggar seg dandar ella sparkar seg sjálvan í afturpartin, tí eingin forstendur tað, sum sagt verður. Onkur brosar undrandi, onkur ristir við høvðinum, tað er óll «vøddavenjingin». (Harrin forlati okkum!)

Málið ber tankan

Eitt mál er ikki bara ein upphøping av einstøkum orðum. Meir enn nakað annað er eitt mál eitt samanspæl av nýansum, millumtónum, litblandingum. Fyri at fáa hetta saman-spælið, og fyrri at fáa tað so ríkt og beinrakið og væljóðandi sum gjørligt, krevjast nógv orð, óendaliga nógv orð. Og orðini skulu ikki vera stírvin og klombrut, tey skulu ikki vera deyð og upphatt-grivin, tey skul ikki vera óekta og importerað, tey skulu ikki vera uppgjörd og kunstig, so at tað álvarsama verður komiskt og tað stuttliga keðiligt. Tey skulu vera líðilig og livandi, tey skulu vera ektá og koma frá hjartanum, tey skulu vera tankans orvar, tey skul vera tann heita linjan millum allar feroyingar og ikki putl og stakkalastás hjá nøkrum faum. Málið skal brúkast og mýkjast og toyggjast í hvørjari lykkju.

Mær tykir synd í teimum útkoyrdu orðunum. Skulu vit ikki lova teimum innafur? Kanska kunnu tey sleppa at sita á ystu brik? Hvat halda málglæðir og málglæðir lesarar um hetta?

Málsáur

Framhald av síðu 17

ingarnar umfram at meta um konsekvensirnar, skuldu hesir droymt um at ignorerað marknaðar-analytisk «anforingar-nar» og so «antýðningarnar»: sum t.d. hetta at *keyparin* í lotuni elskar toskapylsu og hvussu stóran tyðning *keyparin* leggur á at *netup* henda kvotan (av toskapylsu) verður naktad, um somu tíð sum tú eisini fært at vita, at stórar goymsluútreiðslur kunnu standast av at fáast við aðra framleiðslu, skuldi tú funnið uppá nakað so vanvittugt sum t.d. at gjørt annað enn tað tú soleiðis antýðingsvis hevur fingið boð um at gera. Tað, sum eg meini við, er við tykkum, ið stýra flakavirkisleiðslunum, tað er tað, ið meint verður við, tað sagt verður: FEROYSK VINNULÍVS-STYRING. Umbóðsmannaraðið og hvørkratak tess.

— Og so livslygnin...

Tað er hetta slagðið, ið situr á bæði tí löggevandi, tí dómandi og tí útinnandi valdinum í Føroyum í dag. Hesir ið rætt og slætt kappaðu høvdu av tí síðstu restini av liberalismu, ið var eftir í okkara

samfelag, hesir, ið gjørdur seg inn á personliga frælsíð, tá teir góvu politisku lakajum sínum (tyvir nevnd og stjórn) boð um við einari kunngerð frá fyrndini at steðga eitt nú Hera Hjelm, og sum nú lóksins hava ognartikið 1000 ára rættindi okkara til havið sjálvt. V.ø.o. so meini eg ikki við hesar her satelittstjórnarar á feroyskum flakavirkjum (les blokkvirkjum), tí teir hava ikki ein pinn at skula hava sagt (tí siga teir nakað, so hava teir ikki meira nakað at skula hava sagt). Teir, ið hava sagt nakað, eru avsgadri í stundini og teir, ið eru stjórnar, teir skulu so liva við, at teir eru stjórnar av navni, ikki av gavni (ófor kensla eigur tað at vera — í øllum forum gongur tað út yvir onkran, hetta altið at skula liva við einari lygn).

Bytt eru vit ikki heilt. — Góðtrúgvín, kanska, men heldur tað enn bannsett.

— Men hevur stjórnin Sundstein ikki við lógmannsrøðuni nú á olavskonu 1990 avsagt seg sjálva —

tá eiga vit ikki langur at kalla okkum mentað tjóð — — —

tí tað eru vit bytt! skitbytt!!!

J.S.

Atlantic Airways

VAGA FLOGHAVN FR 380 SÖRVAGUR TLF 33344